

Михайло КРУПКА,
Мирослав КУЛЬЧИЦЬКИЙ,
Віктор КОВАЛЕНКО

ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЛІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЯК ІНСТРУМЕНТУ БЮДЖЕТНОГО МЕХАНІЗМУ В КОНТЕКСТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Розкрито економічну роль доходів місцевих бюджетів як інструменту бюджетного механізму. Визначено особливості формування доходів місцевих бюджетів, їх джерела та структуру у контексті змін, внесених у Бюджетний та Податковий кодекси України у напрямку фінансової децентралізації. Досліджено потенціал запровадження нової моделі міжбюджетних відносин та виявлено резерви зростання доходів місцевих бюджетів. Обґрунтовано пропозиції щодо формування дохідної бази місцевих бюджетів в умовах децентралізації.

Ключові слова: фінансова децентралізація, місцеві бюджети, доходи, податкові надходження, трансферти, міжбюджетні відносини.

Михаил КРУПКА, Мирослав КУЛЬЧИЦКИЙ, Виктор КОВАЛЕНКО

Трансформация роли доходов местных бюджетов как инструмента бюджетного механизма в контексте децентрализации

Раскрыта экономическая роль доходов местных бюджетов как инструмента бюджетного механизма. Определены особенности формирования доходов местных бюджетов, их источники и структура в контексте изменений, внесенных в Бюджетный и Налоговый кодексы Украины в направлении финансовой децентрализации. Исследован потенциал внедрения новой модели межбюджетных отношений и выявлены резервы роста доходов местных бюджетов. Обоснованы предложения по формированию доходной базы местных бюджетов в условиях децентрализации.

Ключевые слова: финансовая децентрализация, местные бюджеты, доходы, налоговые поступления, трансферты, межбюджетные отношения.

Mykhailo KRUPKA, Myroslav KULCHYTSKY, Viktor KOVALENKO

Transformation of the role of local budgets income as an instrument of budget mechanism in the context of decentralization

Introduction. In the conditions of the transformational changes in the national economy, there is a need for modernization of the formation and strengthening of the financial base of local authorities, which are subject to the exercise of powers in accordance with the current leg-

isolation of Ukraine. And the very financial decentralization to date allows solving the problematic issues of ensuring the current needs of local self-government bodies, and hence the increase of local budget revenues and the sustainable development of territorial communities.

Among the main tasks of the reform of decentralization of the budget system it is an increase in the financial capacity of local self-government and capacity building. At present, financial decentralization is one of the key instruments provided to local self-government in order to implement the strategy of socio-economic development of territories. By providing a significant portion of the financial resources to local self-government, in particular the united territorial communities, the government delegated some of the authority to local councils that are responsible for the management decisions made and the rational use of budget funds.

The purpose of the article is to assess the role of local budget revenues as an instrument of the budget mechanism, monitoring their formation and transformation in the context of fiscal decentralization.

Results. It has been established that decentralization is necessary to maximally approximate the provision of public services to the population, to improve the management system, to increase the efficiency of problem solving, transmitted to the local level. Financial decentralization reflects the urgent need to ensure the independence of local self-government bodies.

The changes made to the Budget and Tax Codes of Ukraine concerning the allocation of local budgets by sources of income are considered. A new model of intergovernmental relations, which provides incentives for local authorities, is outlined.

An analysis of the dynamics and structure of local budget revenues for 2013-2017 has been made, which allowed to establish the strengthening of their role as a tool of the budgetary mechanism, taking into account changes that have taken place in the context of decentralization. The features of the new model of intergovernmental relations are considered and the proposals on the formation of the revenue base of local budgets in the context of decentralization are substantiated.

Conclusions. As a result of the research, it was found that in order to increase local budget revenues it is expedient to: ensure effective interaction between state authorities, local self-government, private entities and civil society institutions; to improve the mechanism of attraction and use of international technical assistance, financial resources of international financial organizations for the support of regional development; to identify and realize the hidden and underestimated development potential of each region, district, united territorial community; to raise the level of entrepreneurial initiative, use of business opportunities and the level of investment attractiveness in order to implement investment projects; to introduce self-regulation by local government tax rates for real estate and land, as well as providing incentives for their payment.

Keywords: financial decentralization, local budgets, revenues, tax revenues, transfers, intergovernmental relations.

JEL Classification: H70, H71.

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку України значно посилюється роль місцевих бюджетів, зокрема їх доходів як інструменту бюджетного механізму для реалізації бюджетної політики

на місцевому рівні. Виникає необхідність модернізації формування, розширення та зміцнення фінансової бази місцевих органів влади, на які покладено виконання повноважень відповідно до чинного зако-

нодавства України. І саме фінансова децентралізація дає змогу вирішувати питання забезпечення поточних потреб органів місцевого самоврядування, а відтак, збільшення доходів місцевих бюджетів.

Серед головних завдань реформи з децентралізації є збільшення фінансової спроможності місцевого самоврядування. Нині фінансова децентралізація є одним із ключових інструментів, які надані місцевому самоврядуванню з метою розвитку територій. Надавши значну частину фінансових ресурсів місцевому самоврядуванню, зокрема об'єднаним територіальним громадам, уряд делегував частину повноважень місцевим радам. Невід'ємною частиною отриманих місцевим самоврядуванням повноважень і ресурсів є відповідальність за прийняті управлінські рішення та раціональне використання бюджетних коштів.

З огляду на це, ефективне функціонування органів місцевого самоврядування і виконання усіх покладених на них завдань та функцій матимуть місце лише тоді, коли у їх розпорядженні буде наявний достатній обсяг фінансових ресурсів. Проведення демократичних перетворень в Україні, орієнтація на розбудову правової держави із соціально орієнтованою ринковою економікою і широко розвиненим місцевим самоврядуванням потребують перегляду та зміни концептуальних основ управління суспільними благами та послугами. Варто зазначити, що місцем концентрації фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування, а отже, фінансовою основою їх діяльності є саме місцевий бюджет.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми, пов'язані з формуванням доходів місцевих бюджетів, досліджували вітчизняні науковці: Р. Бодвей, В. Дем'янишин, Я. Казюк, О. Кириленко, І. Луніна, А. Лучка, О. Музика, В. Письмений, Н. Савчук, А. Шах та інші [1–8].

Оскільки формування доходів місцевих бюджетів супроводжується постійними змінами, постає питання щодо оптимізації їхньої структури, яке доцільно вирішувати на основі детального аналізу найновіших даних. Найбільш актуальною в сучасних умовах є проблема достатності доходів місцевих бюджетів та їх високої залежності від міжбюджетних трансфертів. Це породжує необхідність пошуку можливості збільшення доходів місцевих бюджетів за рахунок джерел, що зміцнюють фінансову незалежність органів місцевої влади і сприяють посиленню децентралізації.

Роль доходів місцевих бюджетів важко переоцінити, оскільки вони є інструментом механізму реалізації бюджетної політики на місцевому рівні, дають можливість органами місцевого самоврядування забезпечувати належне виконання покладених на них завдань та функцій, підвищувати їх роль та ефективність функціонування. Недостатність стабільних доходів до місцевих бюджетів призводить до зменшення рівня фінансової автономії та фінансової незалежності, а також суттєво обмежує здатність місцевої влади впливати на розвиток підконтрольних адміністративно-територіальних громад.

Метою статті є оцінювання ролі доходів місцевих бюджетів як інструменту бюджетного механізму, проведення моніторингу їх формування та трансформації в контексті бюджетної децентралізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Належне функціонування органів місцевого самоврядування і виконання усіх покладених на них завдань та функцій залежить від того, чи буде в їх розпорядженні достатній обсяг бюджетних ресурсів. Доходи місцевих бюджетів, які є основним джерелом формування фінансових ресурсів, займають важливе місце у бюджетній системі, є інструментом реалізації бюджет-

ної політики на місцевому рівні. Їхня роль і значення безпосередньо зумовлені типом економічної системи, обраними цілями та пріоритетами суспільного розвитку.

Система формування доходів місцевих бюджетів – це сукупність грошово-економічних відносин суспільства, що забезпечують формування, розподіл і використання фінансових ресурсів на регіональному рівні та оптимальний, ефективний розвиток регіонів за результатами діяльності місцевих органів влади в умовах децентралізованого управління. Доходи місцевих бюджетів є мотивуючим інструментом розвитку країни у цілому та фінансовою основою місцевого самоврядування.

Децентралізація необхідна для максимального наближення надання суспільних послуг до населення, удосконалення системи управління, підвищення ефективності вирішення завдань, переданих на локальний рівень. Фінансова децентралізація відображає нагальну потребу у забезпеченні самостійності органів місцевого самоврядування. В Україні процес децентралізації розпочато у 2014 р. із прийняттям Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади [9], Законів “Про співробітництво територіальних громад” [10], “Про добровільне об’єднання територіальних громад” [11] та змін до Бюджетного і Податкового кодексів України – щодо фінансової децентралізації, в результаті чого модернізовано систему формування доходів місцевих бюджетів. Цей процес дав змогу формувати відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування значний дієвий і спроможний інститут місцевого самоврядування на базовому рівні – об’єднані територіальні громади (ОТГ).

У процесі децентралізації громади здобули фінансові ресурси та повноваження – значний інструментарій і можливості для забезпечення повноцінного місцевого роз-

витку. Із внесенням змін до Податкового та Бюджетного кодексів України з питань бюджетної децентралізації від 1 січня 2015 р. модернізовано кількість податків в Україні з 22 до 11: 7 загальнодержавних податків (податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб, податок на додану вартість, акцизний податок, екологічний податок, рентна плата, мито) і 4 місцеві податки та збори (податок на майно, єдиний податок, збір за місяця для паркування, туристичний збір). Водночас сільські, селищні, міські ради набули повну самостійність та відповідальність за формування доходів за рахунок земельного податку.

Відповідно до Бюджетного кодексу України, з 1 січня 2015 р. під час здійснення горизонтального бюджетного вирівнювання враховують значення індексу податкоспроможності відповідного обласного бюджету, бюджету міста обласного значення, районного бюджету, бюджету об’єднаної територіальної громади. Така система вирівнювання має сприяти зацікавленості місцевих органів влади залучати додаткові надходження та розширяти наявну базу оподаткування. Вирівнювання відбувається лише за двома загальнодержавними податками: податком на прибуток підприємств приватного сектору економіки та податком на доходи фізичних осіб для бюджетів міст, районних та обласних бюджетів. Решта платежів у повному обсязі залишаються у розпорядженні місцевих органів влади.

Нова формула вирівнювання передбачає стимули для місцевих органів влади. Адміністративно-територіальні одиниці, де індекс податкоспроможності менший, ніж 0,9, отримають базову дотацію в обсязі 80% різниці цієї межі. А в тих, у кого цей індекс податкоспроможності вищий 1,1 – передаватимуть до державного бюджету половину засобів перевищення. Якщо ж індекс податкоспроможності у межах від 0,9

до 1,1, вирівнювання не проводиться. Це стосується областей, міст обласного значення, районів.

Важливим є той аспект, що розрахунки проводять за фактом виконання бюджету минулого року. Тому до початку бюджетного періоду місцеві ради вже можуть розрахувати свій трансферт, який дає змогу ухвалити місцевий бюджет незалежно від державного, а це підвищує рівень фінансової самостійності органів місцевого самоврядування.

У просі здійснення бюджетного вирівнювання враховують податкові надходження бюджетів міст обласного значення, районних бюджетів – 60% податку на доходи фізичних осіб, обласних бюджетів – 10% від податку на прибуток та 15% від податку на доходи фізичних осіб.

У цьому контексті передбачено модернізацію формування доходів загального фонду місцевих бюджетів (без поділу на I та II кошики) та розширення джерел його формування завдяки [12]:

- переданню доходів з Державного бюджету (100% плати за надання адміністративних послуг, 100% державного мита, 10% податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки);
- запровадженню акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів (пиво, алкогольні напої, тютюнові вироби, нафтопродукти) за ставкою 5 відсотків вартості реалізованого товару;
- розширенню бази оподаткування податку на нерухомість шляхом включення до оподаткування цим податком комерційного (нежитлового) майна та автомобілів з великим об'ємом двигуна;
- збільшенню нормативу зарахування до місцевих бюджетів екологічного податку з 35% до 80%.

У новій системі міжбюджетних відносин, впровадженій з 1 січня 2015 р., бю-

джетну самостійність місцевих бюджетів відображають такі положення Бюджетного кодексу України [12]:

- самостійне формування місцевих бюджетів на основі закріплених стабільних доходних джерел і видаткових повноважень та основних параметрів, визначених у проекті Державного бюджету, поданому урядом до парламенту до 15 вересня року, що передує плановому (стаття 75);
- незалежне від термінів прийняття Державного бюджету України формування та затвердження місцевих бюджетів – до 25 грудня року, що передує плановому (стаття 77);
- спрощення процедури надання місцевих гарантій та здійснення місцевих запозичень від міжнародних фінансових організацій шляхом запровадження принципу „мовчазної згоди” при погодженні таких операцій з Міністерством фінансів України (стаття 74);
- надання права здійснювати місцеві зовнішні запозичення усім містам обласного значення (стаття 16);
- надання права самостійного вибору установи (в органах Державної казначейської служби України чи установах банків) з обслуговування коштів бюджету розвитку місцевих бюджетів та власних надходжень бюджетних установ (стаття 78);
- самостійне регулювання ставок податків на нерухомість, землю та надання пільг щодо їх сплати.

Особливістю міжбюджетних відносин є їхня нова модель, запроваджена змінами до Бюджетного кодексу України, прийнятими законом від 28 грудня 2014 р. № 79-VIII.

Головною відмінністю нової моделі офіційних трансфертів є скасування дотації вирівнювання (вилучення) і запровадження базової (реверсної) дотації, а також освітньої, медичної субвенції, субвенції на

БЮДЖЕТНИЙ МЕХАНІЗМ

забезпечення медичних заходів окремих державних програм та комплексних заходів програмного характеру. У сучасних умовах цими змінами впроваджено механізм, за якого держава шляхом передачі спеціальних трансфертів (субвенцій) повністю бере на себе відповідальність щодо фінансового забезпечення поточних видатків установ медичної та освітньої сфери, що належать до повноважень місцевих бюджетів і становлять значний обсяг у їх видатках. Спрощено також процедури надання місцевих гарантій та здійснення місцевих запозичень від міжнародних фінансових організацій при погодженні таких операцій з Мінфіном (стаття 74 Бюджетного кодексу України) [12].

Усі ці зміни, які проведені в контексті децентралізації, дали змогу збільшити надходження до місцевих бюджетів. Так, за даними Державної казначейської служби України, до загального та спеціального фондів місцевих бюджетів (з урахуванням міжбюджетних трансфертів) у 2017 р. надійшло 502,1 млрд грн, що на 37,2%, або

на 136,1 млрд грн більше за відповідний показник минулого року (табл. 1).

Доходи місцевих бюджетів упродовж аналізованого періоду постійно зростають, причому зростання відбувається як за загальним, так і за спеціальним фондом, а частка доходів місцевих бюджетів у зведеному бюджеті у 2017 р. становила 49,4% (це на 2,6% більше, порівняно з попереднім роком).

Результати аналізу структури доходів місцевих бюджетів у 2017 р. дають підстави стверджувати, що вона не зазнала суттєвих змін (табл. 2).

У структурі доходів місцевих бюджетів найбільшу питому вагу займають офіційні трансферти та податкові надходження. Основними видами податкових надходжень є: податок на доходи фізичних осіб, акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизними товарами, плата за використання природних ресурсів, податок на прибуток підприємств, орендна плата за землю, яку

Таблиця 1

Надходження доходів до місцевих бюджетів у 2013–2017 рр., млн грн

Доходи	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Усього, у т.ч.	221019,4	231702,0	294441,7	366040,7	502093,9
Загальний фонд	198008,2	197012,4	274771,5	341354,5	453949,9
Спеціальний фонд	23011,2	34689,6	19670,2	24686,2	48144,0

* Складено на основі [13].

Таблиця 2

Структура доходів місцевих бюджетів України у 2013–2017 рр., %*

Доходи	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Податкові надходження	41,3	37,7	33,4	40,1	40,0
Неподаткові надходження	5,5	5,3	6,8	5,9	5,2
Доходи від операцій з капіталом	0,6	0,5	0,6	0,4	0,3
Офіційні трансферти	52,4	56,4	59,1	53,4	54,3
Цільові фонди	0,2	0,1	0,1	0,2	0,2

* Складено на основі [13].

сплачують юридичні особи, місцеві податки і збори, екологічний податок тощо.

Податок на доходи фізичних осіб, попри те, що його значна частка спрямовується до державного бюджету, продовжує зберігати позицію найвагомішого за обсягом виду доходів місцевих бюджетів – 22,0%. У 2017 р. надходження цього податку становили 110,7 млрд грн, що на 31,7 млрд грн, або на 40,1% більше за відповідний показник минулого року. Обсяги надходжень від податку на доходи фізичних осіб мають тенденцію до зростання упродовж аналізованого періоду від 65,3 млрд грн у 2013 р. до 110,7 млрд грн у 2017 р.

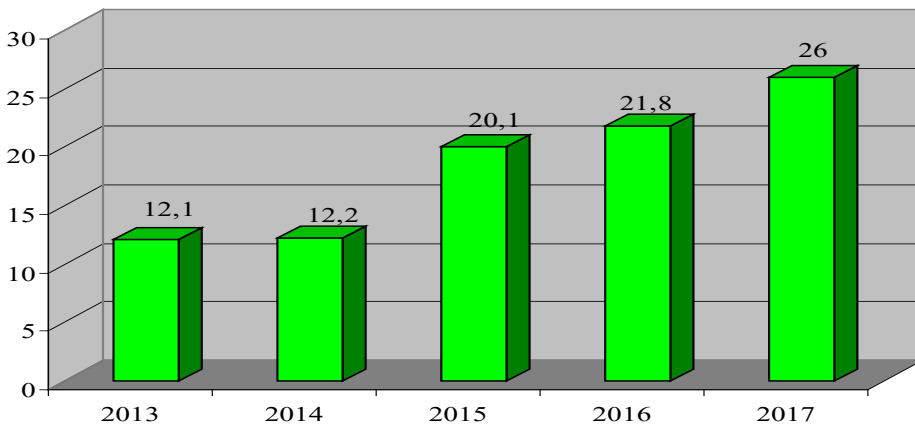
Місьцеве оподаткування є частиною системи оподаткування, на яку покладена надзвичайно важлива роль. Завдяки місцевим податкам здійснюється фінансування діяльності органів місцевого самоврядування та забезпечується належне виконання покладених на них економічних, соціальних та регулюючих функцій. Принаймні таку роль місцеві податки виконують у розвинених країнах.

У зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України з 2011 р. модернізовано структуру місцевих податків і зборів, яка зазнала суттєвих змін. Так, відбулося скорочення

місцевих податків і зборів з 14-ти до 4-х. Зарахування до їх складу єдиного податку забезпечило підвищення питомої ваги місцевих податків і зборів у структурі доходів місцевих бюджетів. А з 2015 р. до місцевих податків і зборів віднесено також податок на майно. Завдяки цьому місцеві податки і збори стали другим за обсягом джерелом наповнення місцевих бюджетів. Їхня частка у загальній структурі доходів місцевих бюджетів з урахуванням податку на майно та єдиного податку сягнула 10,5%, а обсяг – 52,6 млрд грн.

Основним видом надходжень місцевих податків і зборів є податок на майно. У 2017 р. надходження цього податку становило 29,1 млрд грн, що становить 55,3% надходжень місцевих податків і зборів. Другою істотною складовою місцевих податків і зборів є єдиний податок, який надійшов у сумі 23,4 млрд грн, що на 36,0% більше за обсяги надходжень 2016 р.

Обсяг неподаткових надходжень місцевих бюджетів у 2017 р. – 26,0 млрд грн, що на 4,2 млрд грн, або 19,3% більше ніж відповідний показник 2016 р. За аналізований період спостерігалось збільшення надходжень до місцевих бюджетів більше ніж удвічі (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка неподаткових надходжень до місцевих бюджетів у 2013–2017 рр., млрд грн*

* Побудовано на основі [13].

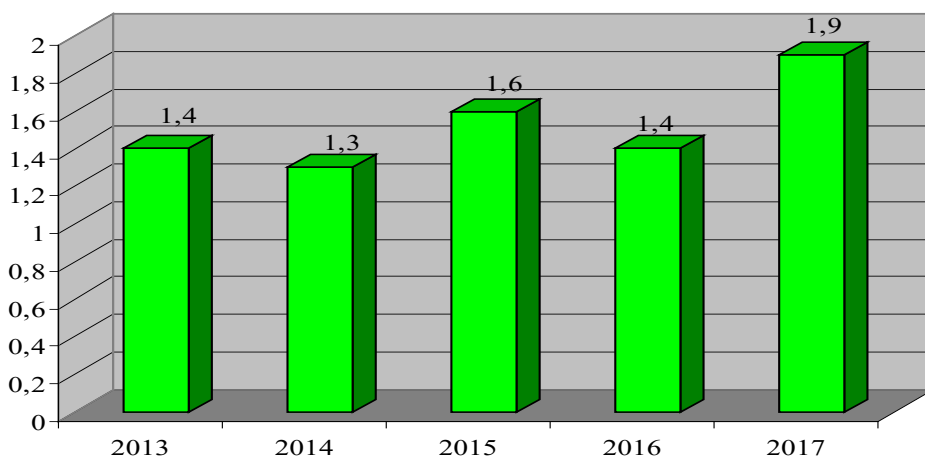
У структурі неподаткових надходжень найбільшу питому вагу займають власні надходження бюджетних установ – 65,3%. Адміністративні збори становлять 15,5%, надходження від власності та підприємницької діяльності – 9,0%, інші неподаткові надходження – 10,4%.

Незважаючи на багатогранну роль податків у формуванні доходів місцевих бюджетів, використання неподаткових джерел їх наповнення дасть змогу дещо нівелювати негативний вплив податкових регуляторів, а справляння неподаткових доходів на місцевому рівні забезпечує рівність та надання суспільних благ і послуг [7, с. 101–102].

Необхідно зазначити, що обсяг доходів від операцій з капіталом у 2017 р. дещо збільшився, порівняно з аналогічним періодом попереднього року. Вони становили 1,9 млрд грн, що на 35,7% більше, ніж у 2016 р. Втім частка доходів від операцій з капіталом у доходах місцевих бюджетів практично не змінилася і становила 0,4%. Упродовж аналізованого періоду спостерігається збільшення надходжень з 1,4 млрд грн у 2013 р. до 1,9 млрд грн у 2017 р. (рис. 2).

Частка трансфертів з державного бюджету до місцевих є важливим показником централізації (децентралізації) бюджетної системи. За питоמוю вагою трансфертів у доходах бюджетів можна робити висновок щодо ступеня залежності місцевих органів влади від державного бюджету [3, с. 22]. Так, за даними Державної казначейської служби України у 2017 р. було перераховано майже 272,6 млрд грн міжбюджетних трансфертів із державного бюджету до місцевих бюджетів, що на 77,2 млрд грн більше, ніж попереднього періоду. Розглядаючи динаміку надходжень офіційних трансфертів із державного до місцевих бюджетів, наголосимо, що за аналізований період спостерігається щорічне їх зростання (рис. 3).

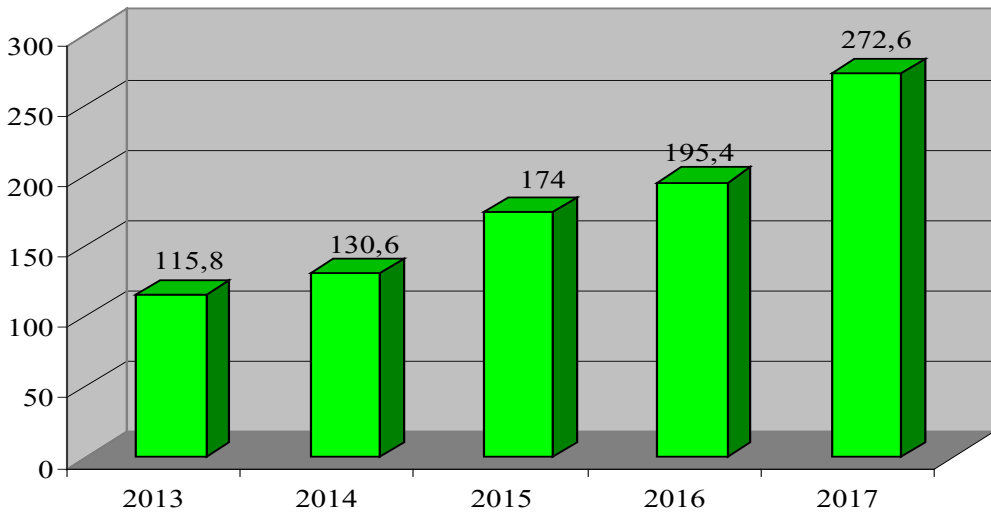
При цьому частка міжбюджетних трансфертів у структурі доходів місцевих бюджетів у 2017 р. становила 54,3% і практично усі трансферти, що надійшли з державного бюджету, спрямовувалися на соціально-культурну сферу. Найбільше у вигляді субвенції – на соціальний захист населення – 46,2%, дещо менше – на медичну сферу – 20,6% та освіту – 18,9%.

Рис. 2. Динаміка надходжень до місцевих бюджетів доходів від операцій з капіталом у 2013–2017 рр., млрд грн*

* Побудовано на основі [13].

Рис. 3. Динаміка надходжень офіційних трансфертів з державного до місцевих бюджетів у 2013–2017 рр., млрд грн*

* Побудовано на основі [13].

Під час урахування в доходах місцевих бюджетів обсягу трансфертів суттєво зменшується роль інших груп доходів, особливо податкових надходжень. Це є негативним явищем, адже свідчить про те, що місцеві бюджети суттєво залежать від допомоги з державного бюджету. Особливо це підтверджує той факт, що упродовж усього аналізованого періоду частка трансфертів у доходах місцевих бюджетів стабільно перевищувала 50%. Така ситуація суперечить світовим тенденціям, а також курсу на децентралізацію, котрий обраний Україною.

На наш погляд, реформи в галузі фінансової децентралізації мають відбуватися синхронно з децентралізацією політичної та адміністративної сфер (рис. 4).

На жаль, в Україні місцеве самоврядування багато в чому має формальний характер, позбавлене реальної фінансової самостійності, що унеможлиблює його інноваційний розвиток. Тобто, вигоди від фінансової децентралізації не будуть реалізовані, якщо країна рухатиметься в напрям-

ку підвищення ступеня фінансової децентралізації без одночасної децентралізації політичної та адміністративної. Водночас, політичну та адміністративну децентралізацію в сучасних умовах все частіше визнають важливими обмеженнями потенційного успіху реформ у галузі фінансової децентралізації. Це пояснюється тим, що на практиці реалізація політичної й адміністративної децентралізації може виявитися складнішим завданням, ніж власне фінансової.

Враховуючи це, система формування доходів місцевих бюджетів досі ще не дає змоги забезпечити належну відповідальність органів місцевого самоврядування перед населенням, оскільки частка їх власних доходів надто низька, а ступінь самостійності у реалізації видаткової політики в цілому, за деяким винятком, незначний. Утім дослідження динаміки доходів місцевих бюджетів свідчать про наявність тенденцій до нарощування їхніх обсягів, що, безумовно, є позитивним аспектом у діяльності органів місцевого самоврядування.

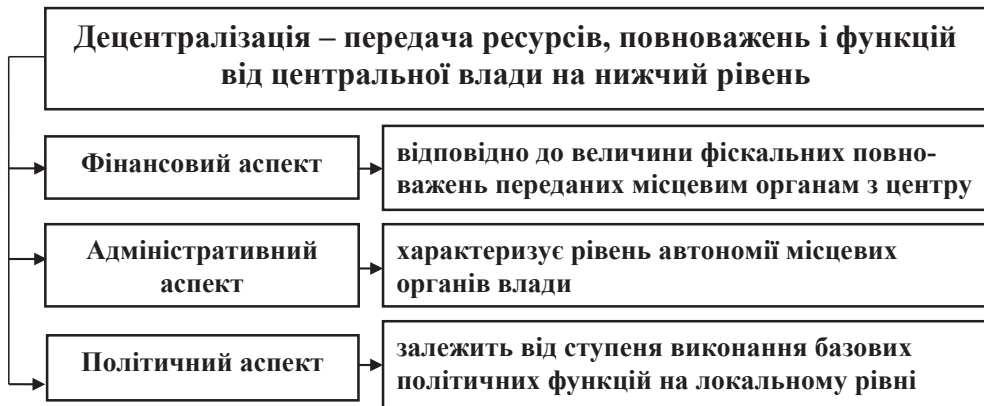

Рис. 4. Критерії територіальної децентралізації*

* Побудовано на основі [1, с. 422].

Висновки. Доходи місцевих бюджетів займають важливе місце у бюджетній системі, є інструментом реалізації бюджетної політики на місцевому рівні, а їхня роль і значення безпосередньо зумовлені типом економічної системи, обраними цілями та пріоритетами суспільного розвитку.

Здійснюючи практичні кроки в напрямку бюджетної децентралізації, уряд України, починаючи з 2015 р., кардинально змінив бюджетно-податкове законодавство. Серед позитивних тенденцій останніх років можна зазначити зростання обсягів доходів місцевих бюджетів.

Проведений аналіз формування дохідної частини місцевих бюджетів свідчить про те, що для адекватного фінансування виконання власних та делегованих повноважень органів місцевої влади необхідним є збільшення обсягу власних та закріплених доходів.

Збільшення доходів місцевих бюджетів є одним із найважливіших стратегічних завдань забезпечення збалансованого розвитку економіки України та підвищення її конкурентоспроможності, що реально можливо за таких умов:

- забезпечення ефективної взаємодії між органами державної влади, місцевого самоврядування, приватними суб'єктами господарювання та інститутами громадянського суспільства, удосконалення механізму залучення і використання міжнародної технічної допомоги, фінансових ресурсів міжнародних фінансових організацій для підтримки регіонального розвитку з метою забезпечення успішної реалізації проєктів, спрямованих на розвиток регіональної інфраструктури, підвищення якості життя населення, покращення стану навколишнього природного середовища;
- виявлення і реалізація прихованого та недооціненого потенціалу розвитку кожного регіону, району, об'єднаної територіальної громади;
- підвищення рівня підприємницької ініціативи, використання можливостей бізнесу для розвитку територій, а також рівня інвестиційної привабливості з метою реалізації інвестиційних проєктів;
- збільшення кількості місцевих бюджетів, що мають прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом. Нова система вирівнювання дає змогу зали-

шати більшу частину коштів на місцях і є стимулюючою;

- самостійне регулювання органами місцевого самоврядування ставок податків на нерухомість та землю, а також надання пільг з їх сплати.

Отже, одним із ключових напрямів реформування національної економіки є проведення бюджетної децентралізації, яка передбачає зростання доходів бюджетів місцевого самоврядування та підвищення ефективності використання обмежених бюджетних ресурсів на виконання функцій і завдань держави. Загалом децентралізація, як напрямок розвитку бюджетної системи, має ґрунтуватись на принципі, який передбачає перерозподіл видаткових повноважень між рівнями влади для підвищення ефективності надання суспільних благ та послуг. Оскільки видатки бюджету необхідно розглядати у діалектичній єдності з його доходами, то важливою складовою децентралізації є удосконалення формування доходів місцевих бюджетів, міжбюджетних відносин, поліпшення податкового адміністрування та реальний пошук резервів збільшення доходної частини бюджету.

Список використаних джерел

1. *Intergovernmental fiscal transfers: principles and practices* / Ed. by R.W. Boadway, A. Shah. – Washington : The World Bank, 2007. – 622 p.
2. Дем'янишин В.Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України : моногр. / Дем'янишин В.Г. – Тернопіль : ТНЕУ, 2008. – 496 с.
3. Казюк Я.М. Питання бюджетної децентралізації управління системою місцевих бюджетів / Я.М. Казюк // *Статистика України*. – 2014. – № 2. – С. 20–25.
4. Кириленко О. Теоретичні та практичні аспекти фінансового механізму забезпечення органів місцевого самоврядування в Україні /

О. Кириленко // *Світ фінансів*. – 2010. – Вип. 1. – С. 17–27.

5. *Диверсифікація доходів місцевих бюджетів : моногр.* / [Луніна І. О., Кириленко О. П., Лучка А. В. та ін.]; за ред. д.е.н. І. О. Луніної ; НАН України ; Ін-т екон. та прогноз. – К., 2010. – 320 с.

6. Музика О.А. *Доходи місцевих бюджетів за українським законодавством : моногр.* / О.А. Музика. – К. : Атіка, 2004. – 344 с.

7. Письменний В.В. *Неподаткові джерела формування доходів місцевих бюджетів України* / В.В. Письменний // *Галицький економічний вісник*. – 2013. – № 1. – С. 101–106.

8. Савчук Н.В. *Бюджетні пріоритети України у контексті суспільного вибору : моногр.* / Н.В. Савчук. – К. : КНЕУ, 2014. – 325 [3] с.

9. *Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні” № 333-р від 01.04.2014 р.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>.

10. *Закон України “Про співробітництво територіальних громад” № 1508-VII від 17.06.2014 р.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>.

11. *Закон України “Про добровільне об'єднання територіальних громад” № 157-VIII від 05.02.2015 р.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.

12. *Бюджетний кодекс України : Закон України № 2456 – VI від 08.07.2010 р.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

13. *Звітність про виконання бюджетів* [Електронний ресурс] / Державна казначейська служба України. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua>.

References

1. Boadway, R.W., Shah, A. (2007). *Intergovernmental fiscal transfers: principles and practices*. Washington: The World Bank.

2. Demianyshyn, V. (2008). *Teoretychna kontseptualizatsiia ta praktychna realizatsiia biudzhetnoi doktryny Ukrainy [The theoretical conceptualization and practical implementation of fiscal doctrine in Ukraine]*. Ternopil: TNEU [in Ukrainian].
3. Kaziuk, Ya.M. (2014). *Pytannia biudzhetnoi detsentralizatsii upravlinnia systemoiu mistsevykh biudzhativ [The issue of budgetary decentralization of the management of the system of local budgets]*. *Statystyka Ukrainy – Statistics of Ukraine*, 2, 20–25 [in Ukrainian].
4. Kyrylenko, O. (2010). *Teoretychni ta praktychni aspekty finansovoho mekhanizmu zabezpechennia orhaniv mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini [Theoretical and practical aspects of financial mechanism of providing of local self government in Ukraine]*. *Svit finansiv – World of Finance*, 1, 17–27 [in Ukrainian].
5. Lunina, I.O., Kyrylenko, O.P., Luchka, A.V. (2010). *Dyversyfikatsiia dokhodiv mistsevykh biudzhativ [Diversification of local budget revenues]*. Kyiv [in Ukrainian].
6. Muzyka, O.A. (2004). *Dokhody mistsevykh biudzhativ za ukrainskym zakonodavstvom [Local budget revenues under Ukrainian legislation]*. Kyiv: Atika [in Ukrainian].
7. Pysmennyi, V.V. (2013). *Nepodatkovi dzherela formuvannia dokhodiv mistsevykh biudzhativ Ukrainy [Non-tax sources of income formation of local budgets of Ukraine]*. *Halytskyi ekonomichniy visnyk – Galician Economic Bulletin*, 1, 101–106 [in Ukrainian].
8. Savchuk, N.V. (2014). *Biudzhetni priorytety Ukrainy u konteksti suspilnoho vyboru [Budgetary priorities of Ukraine in the context of public choice]*. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
9. *Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy “Pro shvalennia Kontseptsii reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia ta terytorialnoi orhanizatsii vlady v Ukraini” № 333-r vid 01.04.2014 r. [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On approval of the concept of reforming local self-government and territorial organization of power in Ukraine”]*. (2014, April, 1). Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>
10. *Zakon Ukrainy “Pro spivrobitnytstvo terytorialnykh hromad” № 1508-VII vid 17.06.2014 r. [Law of Ukraine “On cooperation of territorial communities”]*. (2014, June, 17). Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>.
11. *Zakon Ukrainy “Pro dobroviline obiednannia terytorialnykh hromad” № 157-VIII vid 05.02.2015 r. [Law of Ukraine “On voluntary association of territorial communities”]*. (2015, February, 5). Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.
12. *Biudzhetnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy № 2456 – VI vid 08.07.2010 r. [Budget Code of Ukraine]*. (2010, July, 8). Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
13. *Zvitnist pro vykonannia biudzhativ [Reporting on budget execution]*. *Derzhavna kaznacheiska sluzhba Ukrainy – State treasury service of Ukraine*. Available at: <http://www.treasury.gov.ua>

Стаття надійшла до редакції 26.03.2018.